

Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Aqrar Xidmətlər Agentliyi

**Dövlət toxum nəzarəti və bitkiçiliyin təşkili şöbəsi
Fitosanitar xidmətlər sektoru**

**2024-CÜ İLİN İYUN AYI ƏRZİNDƏ
RESPUBLİKA ƏRAZİSİNDƏ
MÜŞAHİDƏ EDİLMİŞ FİTOSANİTAR
VƏZİYYƏT VƏ GÖRÜLMÜŞ İŞLƏR**

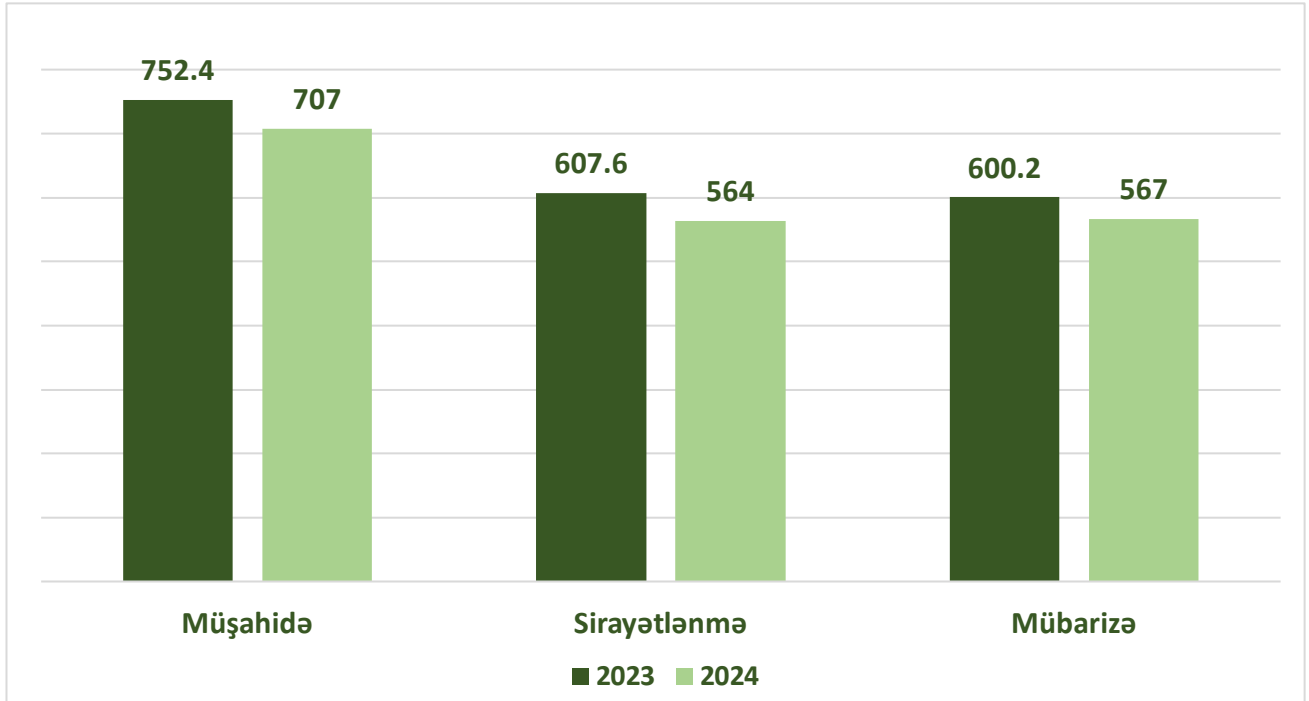
info@axa.gov.az

Xülasə

Arayışda Aqrar Xidmətlər Agentliyinin Bitki Mühafizəsi və Fumiqasiya (zərərsizləşdirmə) Mərkəzi tərəfindən ölkə ərazisində müxtəlif növ zərərvericilərə qarşı aparılmış müşahidə və mübarizə tədbirləri haqqında məlumatlar əks olunmuşdur. Eyni zamanda bəzi əsas zərərvericilərin çoxillik göstəriciləri ilə müqayisələr aparılmışdır. Arayış məlumat xarakteri daşıyır.

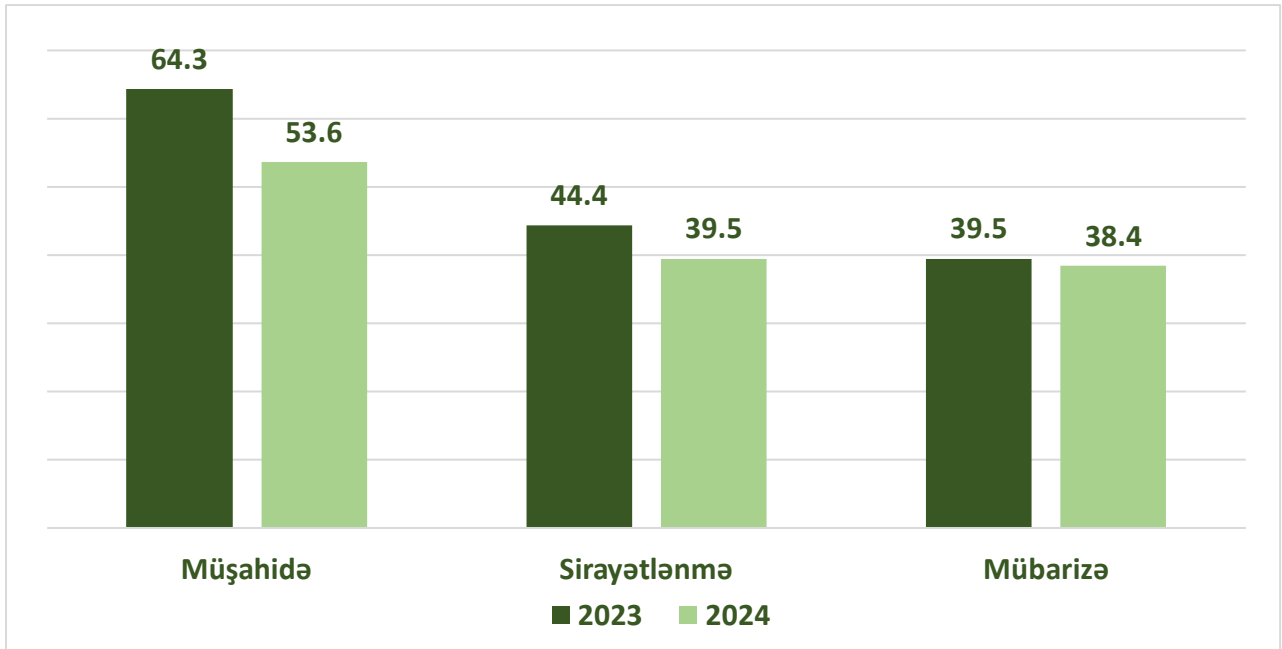
Cari ilin yanvar – iyun aylarında zərərli orqanizmlərlə bağlı ümumilikdə 707.0 min hektar sahədə **müşahidələr** aparılmış, 564,0 min hektar sahədə müxtəlif zərərli orqanizmlərlə **sirayətlənmə** (79,8%) aşkar edilmiş və 567,0 min hektar sahədə mexaniki və kimyəvi **mübarizə** tədbirləri həyata keçirilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə isə bu göstəricilər müvafiq olaraq 752,4; 607,6 (80,8%) və 600,2 min hektar olmuşdur (**Qrafik 1**).

Qrafik 1. 2023-2024-cü illərin yanvar-iyun ayları ərzində zərərli orqanizmlərlə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

Cari ilin iyun ayında ümumilikdə 53,6 min hektar sahədə **müşahidələr** aparılmış, 39,5 min hektar sahədə müxtəlif zərərli orqanizmlərlə **sirayətlənmə** aşkar edilmiş və 38,4 min hektar sahədə mexaniki və kimyəvi **mübarizə** tədbirləri həyata keçirilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə isə bu göstəricilər müvafiq olaraq 64,3; 44,4 və 39,5 min hektar olmuşdur (**Qrafik 2**).

Qrafik 2. 2023-2024-cü illərin iyun ayı ərzində zərərli orqanizmlərlə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min, ha)

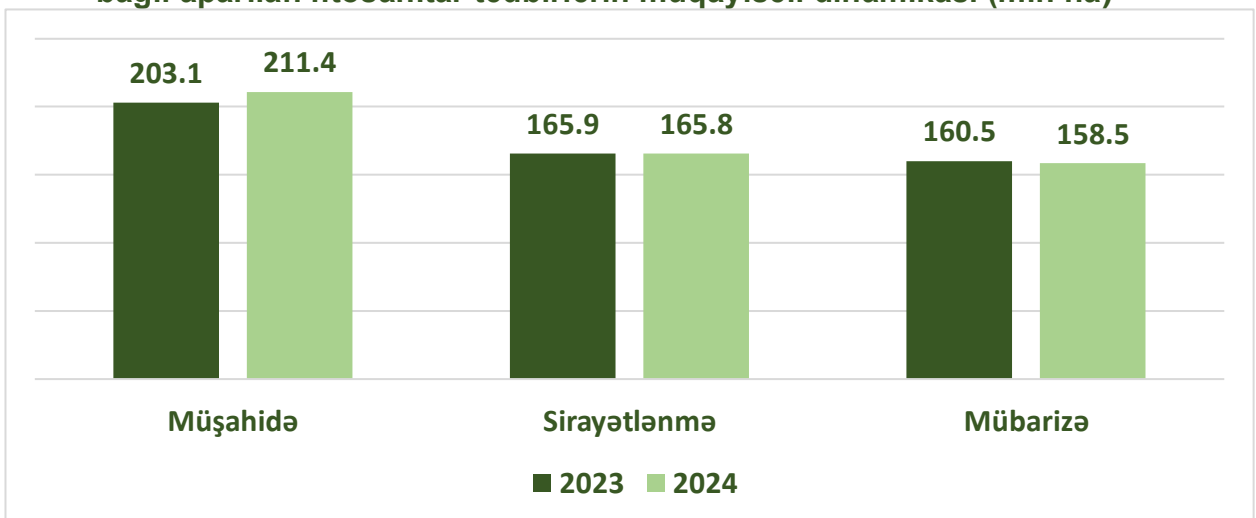

Siçanabənzər gəmiricilər (*Rodentia*)

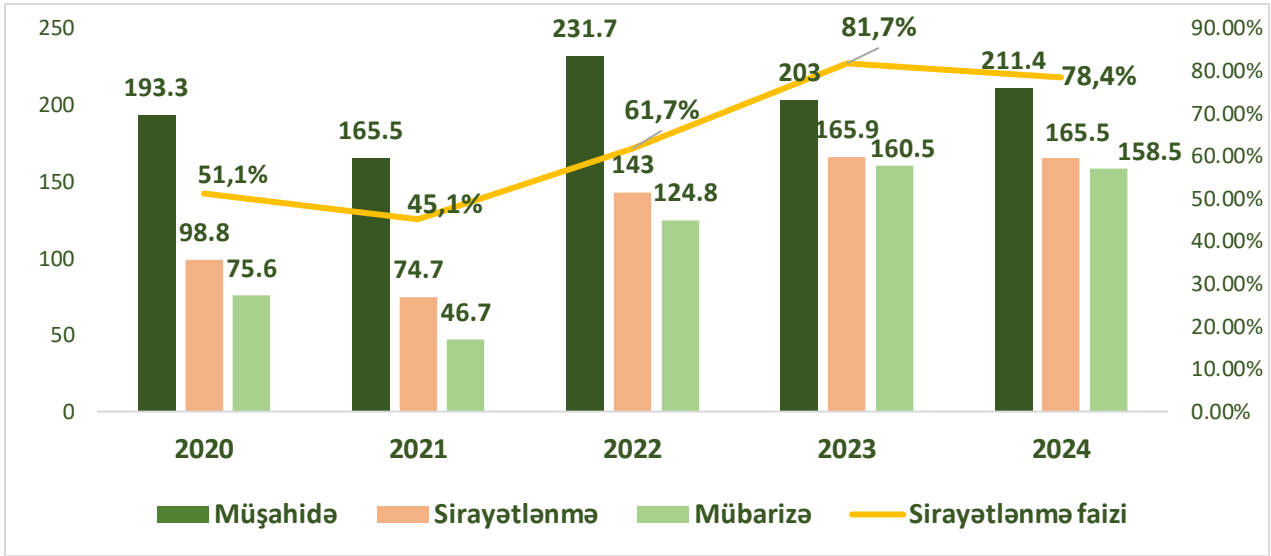
Cari ilin iyun ayında müşahidə edilən sirayətlənmə sahəsi əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 10,7 dəfə az olmuşdur. Beləki, 2023-cü ilin iyun ayında müşahidə edilən sirayətlənmə sahəsi 27,9 ha təşkil etdiyi halda, 2024-cü ilin iyun ayında bu rəqəm 298,2 ha təşkil etmişdir.

2024-cü ilin yanvar-iyun aylarında müşahidə aparılmış 211,4 min hektar ərazinin 165,8 min hektarında (78,4%) sirayətlənmə aşkar edilmiş və 158,5 min hektar sahədə mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə bu göstəricilər müvafiq olaraq 203,1; 165,9 (81,7%) və 160,5 min hektar olmuşdur (Qrafik 3).

Qrafik 3. 2023-2024-cü illərin yanvar-iyun ayları ərzində siçanabənzər gəmiricilərlə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

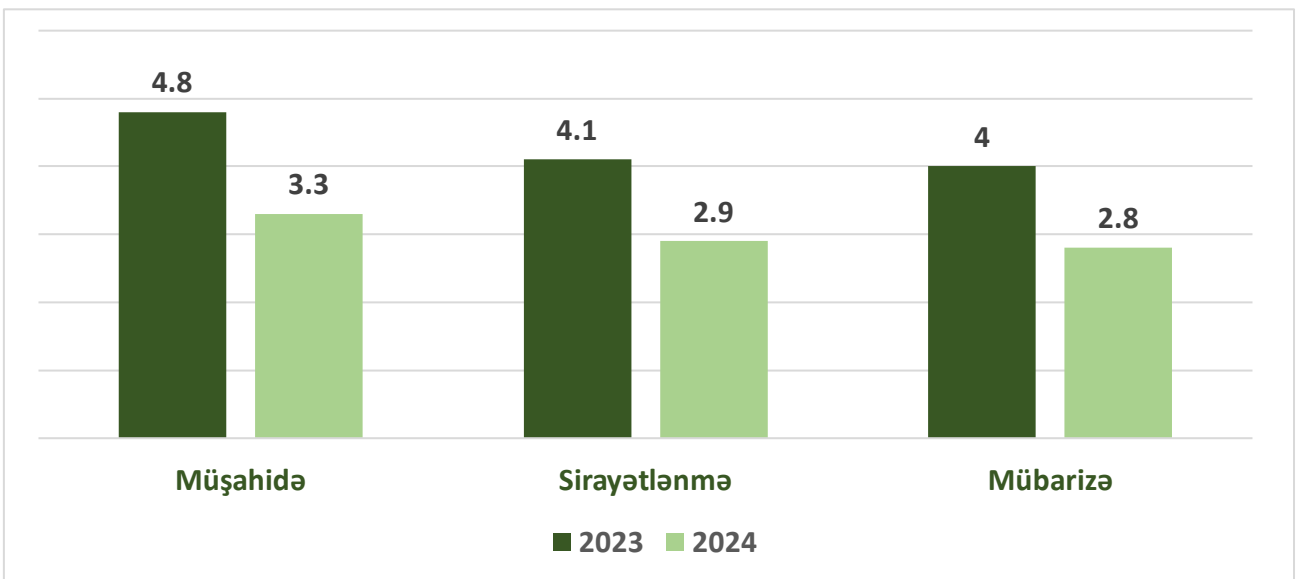
Qrafik 4. 2020-2024-cü illərin yanvar-iyun aylarında sıçanabənzər gəmiricilərlə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

Alaq otları

Iyun ayı ərzində karantin tətbiq edilməyən alaq otları ilə bağlı müşahidələrin aparıldığı 3,3 min ha əkin sahəsinin 2,9 min hektarında müxtəlif alaq otları ilə sirayətlənmə (87,9%) aşkar edilmiş və 2,8 min ha sahədə mübarizə tədbirləri həyata keçirilmiş, bunun da 1,5 min hektarını kimyəvi mübarizə təşkil etmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə bu göstəricilər müvafiq olaraq 4,8; 4,1; 4,0 və 1,3 min ha olmuş, sirayətlənmə 85,4% təşkil etmişdir. Rəqəmlərdən də görüldüyü kimi cari ilin müvafiq dövründə həm müşahidə (45,4%), həm sirayətlənmə (41,3%), həm də mübarizə sahəsi üzrə (42,8%) azalma müşahidə edilmişdir (**Qrafik 5**).

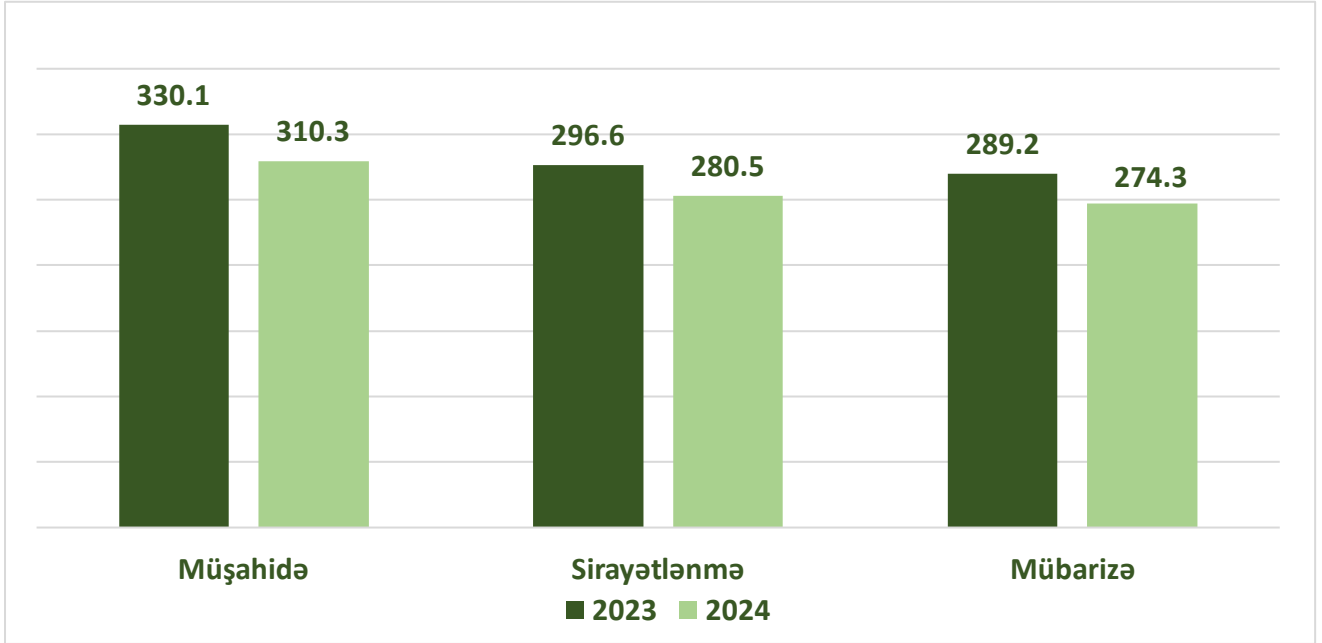
Qrafik 5. 2023-2024-cü illərin iyun ayı ərzində karantin tətbiq edilməyən alaq otları ilə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

Cari ilin iyun ayında karantin tətbiq edilməyən əlaq otları ilə bağlı ən çox sirayətlənmə Balakən (1,2 min ha) və Zərdab (0,6 min ha) rayonlarında müşahidə edilmişdir.

2023 və 2024-cü illərin yanvar-iyun aylarında digər əlaq otları ilə bağlı aparılmış fitosanitar tədbirlərə dair məlumatlar **Qrafik 6**-da verilmişdir.

Qrafik 6. 2023-2024-cü illərin yanvar-iyun ayları ərzində karantin tətbiq edilməyən əlaq otları ilə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

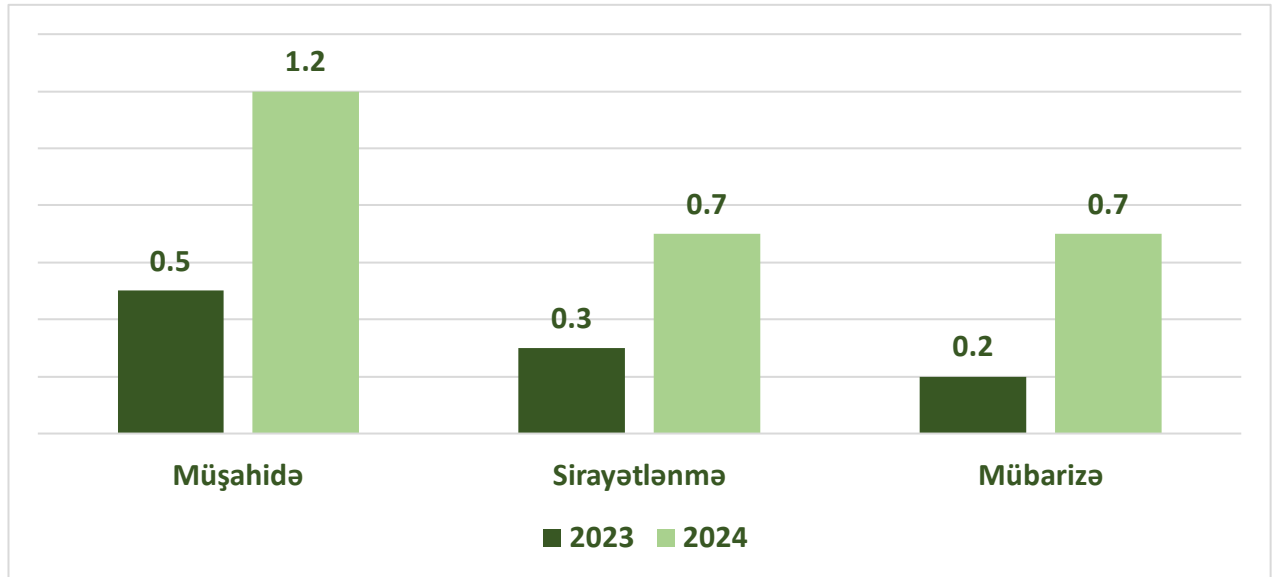
2024-cü ilin iyun ayında **karantin tətbiq edilən əlaq otları** ilə bağlı müşahidə aparılmış 4289 hektar sahənin 2797 hektarında sirayətlənmə aşkar edilmişdir. Sirayətlənmənin 1443 hektarını (50,0%) Sarı sarmaşığı, 1326 hektarını (46,4%) Yovşanyarpaqlı ambroziya, 20 hektarını (0,7%) Sürünən kəkəre və 7,6 hektarını (0,3%) Tikanlı quşüzümü təşkil etmiş və onlara qarşı müvafiq mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. 2023-cü ilin müvafiq dövründə isə müşahidələrin aparıldığı 9126 ha sahənin 4946 hektarında sirayətlənmə aşkar edilmişdir. Bunun 4119 hektarını Sarı sarmaşığı (83%), 569 hektarını Yovşanyarpaqlı ambroziya (11,5%), 175 hektarını (3,5%) Sürünən kəkəre, 83 hektarını (1,8%) isə Tikanlı quşüzümü ilə sirayətlənmə təşkil etmişdir.

Fitonomus (*Hypera postica*)

Ay ərzində Fitonomus zərərvericisi ilə bağlı müşahidələrin aparıldığı 1,2 min ha yonca əkini sahəsinin 0,7 min hektarında sirayətlənmə (56,7%) və 0,7 min ha sahədə mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə isə bu göstəricilər müvafiq olaraq 0,5; 0,3 və 0,2 min ha olmuşdur (**Qrafik 7**).

Əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə zərərverici ilə 2,5 dəfə artıq sirayətlənmə müşahidə edilmişdir.

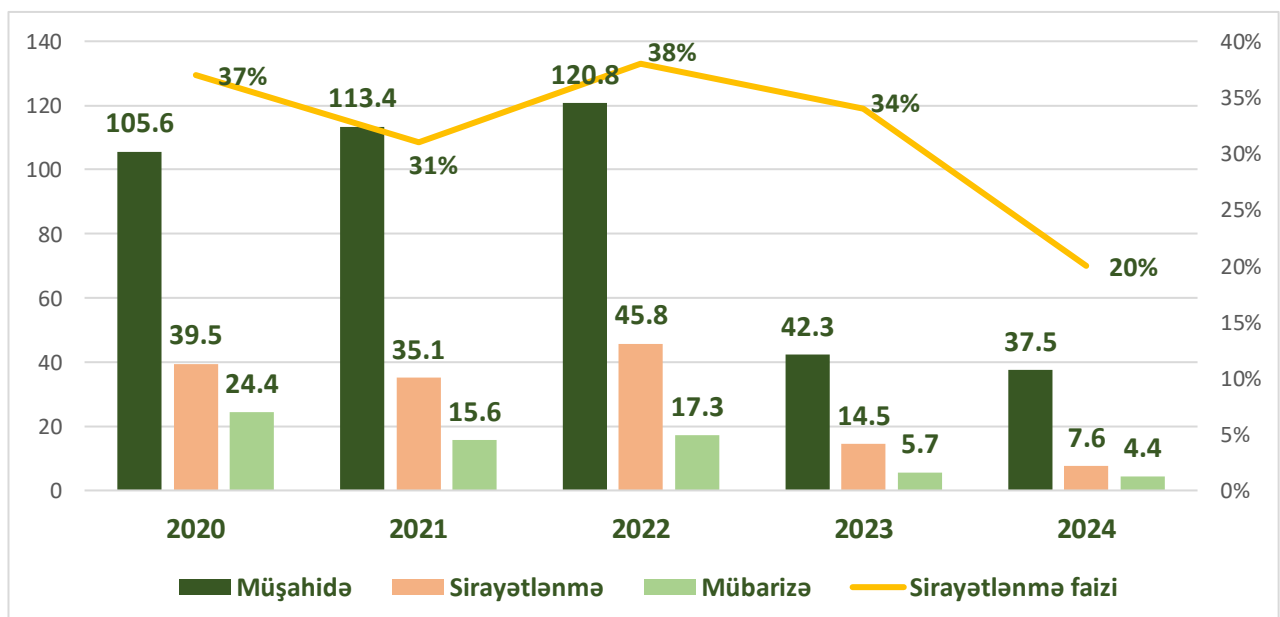
Qrafik 7. 2023-2024-cü illərin iyun ayı Fitonomus ilə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

Çəyirtkələr (*Acrididae*)

Ay ərzində çəyirtkələrlə bağlı 8,1 min ha ərazidə aparılan müşahidələr zamanı 3,4 min ha ərazidə sirayətlənmə aşkar edilmiş və 2,5 min ha ərazidə kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. (2023-cü ilin eyni dövründə bu göstəricilər müvafiq olaraq 14,5 min 6,9 min və 4,4 min ha olmuşdur). Sirayətlənmə ən çox Ağstafa (1380 ha), Tovuz (1085 ha), Qazax (252 ha), Lerik (156 ha), Tərtər (104 ha), Şabran (100 ha) və Şəki (95 ha) rayonlarının ərazilərində müşahidə edilmişdir.

Qrafik 8. 2020-2024-cü illərin yanvar-iyun aylarında çəyirtkələrlə bağlı aparılan fitosanitar tədbirlərin müqayisəli dinamikası (min ha)

Ay ərzində meyvə bağlarında 3,4 min ha ərazidə müxtəlif zərərvericilərə, 2,3 min ha ərazidə isə müxtəlif xəstəliklərə, üzüm bağlarında isə 1,7 min ha ərazidə zərərvericilərə, 4,0 min ha ərazidə xəstəliklərə qarşı kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir.

Pambıq sovkası (*Helicoverpa armigera*)

Ay ərzində pambıq sovkası ilə bağlı 1,4 min ha sahədə müşahidələr aparılmış, 1,3 min ha sahədə sirayətlənmə (92,9%) aşkar edilmiş və müvafiq mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. Əvvəlki ilin eyni dövrü üzrə bu göstəricilər müvafiq olaraq 2,1 və 1,8 min ha olmuşdur.

Tor gənəsi (*Tetranychus urticae* Koch)

Pambıq sahələrində 3,6 min ha sahədə aparılmış müşahidələr zamanı 3,4 min ha sahədə Tor gənəciyi zərərvericisi ilə sirayətlənmə müşahidə edilmiş və müvafiq mübarizə tədbirləri aparılmışdır.

Pambıq bitkisinin digər zərərvericiləri ilə bağlı ay ərzində ümumilikdə 7,4 min ha sahədə müşahidələr aparılmış, 6,8 min ha ərazidə sirayətlənmə müşahidə edilmiş və 6,7 min ha sahədə mübarizə tədbirləri aparılmışdır.

Karantin tətbiq edilən digər zərərli orqanizmlər

Qəhvəyi mərmər bağacığı (*Halyomorpha halys*)

Qəhvəyi mərmər bağacığı ilə bağlı iyun ayı ərzində 769.1 hektar ərazidə müşahidələr aparılmış, 40,0 hektar ərazidə sirayətlənmə aşkar edilmiş və 39.3 hektar ərazidə mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. Zərərvericiyə qarşı mübarizə məqsədilə 38 rayonda 2109 ədəd feromon tələ quraşdırılmış və monitorinqlər nəticəsində 332 ədəd feromon tələdə 822 ədəd yetkin fərd müşahidə edilmişdir.

Yanvar-iyun aylarında ümumilikdə 3066,1 hektar ərazidə müşahidələr aparılmış, 181,3 hektar ərazidə sirayətlənmə aşkar edilmiş və 171,3 hektar ərazidə mexaniki və kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir.

Avstraliya şırımlı yastıcası (*Icerya purchasi* Maskell)

Cari ilin iyun ayında Lənkəran-Astara bölgəsində müşahidələrin aparıldığı 120 ha sahənin 46,5 hektarında Avstraliya şırımlı yastıcası ilə sirayətlənmə aşkar edilmiş və zərərvericiyə qarşı müvafiq kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. Ümumilikdə yanvar-iyun ayları üzrə bu göstəricilər müvafiq olaraq 498,9; 314,0 və 314,0 ha olmuşdur. Ən çox sirayətlənmə Astara rayonunun (203,0 ha) ərazisində müşahidə edilmişdir.

Tut qalxanlı yastıcası (*Pseudaulacaspis pentagoni* Trgkhl-Thetti)

Cari ilin iyun ayında Şəki, Zərdab, Füzuli, Cəbrayıl, Daşkəsən və Ağdam rayonlarının ərazisində aparılmış müşahidələr (97,7 ha) zamanı 56,9 ha (58,2 %) sahənin Tut qalxanlı yastıcası ilə sirayətlənməsi müşahidə edilmiş və müvafiq kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. Yanvar-iyun ayları üzrə bu göstəricilər müvafiq olaraq 199,7; 154,7 və 119,5 ha olmuşdur. İyun ayında zərərverici ilə sirayətlənmə Şəki (40, ha) və Zərdab (16,9 ha)

rayonlarının ərazisində müşahidə edilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə bu göstəricilər Cəlilabad rayonunda 83,3 ha, Cəbrayıl rayonunda 68,3 ha, Zərdab rayonunda 5,3 ha və Yardımlı rayonunda 2,7 ha olmuşdur.

Kaliforniya qalxanlı yastıcası (*Quadraspidiotus perniciosus*)

Ay ərzində müşahidələrin aparıldığı 36,3 ha sahənin 28,0 hektarında zərərverici ilə sirayətlənmə (77,1%) müşahidə edilmiş və müvafiq mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. Sirayətlənmə əsasən Quba (16,7 ha), Şəki (8,0 ha) və Qazax (3,3 ha) rayonlarının ərazisində müşahidə edilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə bu göstəricilər müvafiq olaraq 538,0; 399,0 ha olmuşdur. Sirayətlənmə 74,2% təşkil etmişdir və ən çox Quba (369,0 ha) rayonunda müşahidə olunmuşdur.

Komstok yastıcası (*Pseudococcus comstocki* Kuwana)

Ay ərzində Astara və Lənkəran rayonlarında müşahidələrin aparıldığı 55,6 ha sahənin 34,2 hektarında sirayətlənmə müşahidə olunmuş və müvafiq mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir.

2023-cü ilin eyni dövründə sirayətlənmə əsasən Lənkəran və Beyləqan rayonlarında aşkar edilmişdir. Monitorinqlərin aparıldığı 155,6 ha sahənin 120,0 hektarında sirayətlənmə müşahidə olunmuş və sirayətlənmə Lənkəran rayonunda 80,0 ha, Beyləqan rayonunda isə 40 ha ərazini əhatə etmişdir.

Yaponiya yalançı qalxanlı mumlu yastıcası (*Ceroplastes japonicus* Green)

Ay ərzində əsasən Ağdaş və Göyçay rayonlarında aparılmış monitorinqlər (233,0 ha) zamanı 37 ha ərazidə (Ağdaş 20 ha, Göyçay 17 ha) zərərverici ilə sirayətlənmə müşahidə edilmiş və müvafiq mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir.

Amerika ağ kəpənəyi (*Hyphantria cunea* Drury)

Zərərverici ilə bağlı aparılmış 328,5 ha sahənin 143,5 hektarında sirayətlənmə (43,7%) aşkar edilmiş və mübarizə tədbirləri aparılmışdır. Sirayətlənmə əsasən Astara (68 ha), Bərdə (50 ha), Lənkəran (13 ha) və Abşeron (12,5 ha) rayonlarının ərazisində aşkar edilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə bu göstəricilər müvafiq olaraq 383,3; 144,0 ha olmuşdur. Sirayətlənmə 37,6% təşkil etmiş, Bərdə (87,5 ha) və Lənkəran (53,5 ha) rayonlarında müşahidə olunmuşdur.

Şərq meyvəyeyəni (*Grapholita molesta* (Busck))

Zərərverici ilə sirayətlənmə Şəki (41 ha) və Qax (19 ha) rayonlarının ərazisində müşahidə edilmiş və müvafiq mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir. 2023-cü ilin eyni dövründə Şəki rayonunda 20 ha ərazidə sirayətlənmə müşahidə edilmişdir.

Pomidor lağımlayıcı güvəsi (*Tuta absoluta* Meyrick)

Yanvar-iyun aylarında Pomidor lağımlayıcı güvəsi ilə bağlı Samux rayonu ərazisində 13 ha istixana sahəsinin 4 hektarında, Göyçay rayonunun ərazisində isə 12 ha sahədə zərərverici müşahidə edilmiş və müvafiq mübarizə tədbirləri həyata keçirilmişdir.